

Forhandlinger paa Roskilde Landemode

1591 — 1613.

Ved Holger Fr. Rørdam.

Efterfølgende sjælandske Synodalier fra Biskop Peder Jensen Vinstrups Tid slutte sig til de tidligere meddelte fra hans Forgjængere. Det har været endnu vanskeligere end forhen her at tilvejebringe en paalidelig Text paa Grund af de stærke Afvigelser i de bevarede Opskrifter. Det er derfor blevet nødvendigt at anføre temmelig mange Varianter, da det som oftest ikke lod sig afgjøre, hvilken af de afvigende Texter der var at fortrække. — Synodaliernes væsentlige Betydning er, at de vise, hvad der til en given Tid især følte som Kirkens Brøst; men derfor kan der gjerne have været andre Mangler, som man mindre havde Øje for. De ere desuden af Vigtighed til Oplysning af de indre Forhold her i Landet, og de kaste Lys over sædelige og sociale Tilstande. Det er saaledes kjendeligt, hvor stor Adelens Magt var, og hvor lidet gunstig denne Stand ofte var stemt mod Præsterne, som den ønskede at trykke ned i et dybere Afhængighedsforhold, misfornøjet med at Prætestanden i Frederik II's Tid efterhaanden havde hævet sig frem til en større Betydning i Staten og til et større materielt Velvære, der gav sig tilkjende derved, at Præsterne i Levemaade og Klædedragt nærmede sig til Rigets første Stand. Mærkelig er Bispens Klage (1602) over, at den verdslige Øvrighed intet Hensyn tog til hvad der bestemtes

paa Landemoderne. Regjeringens Forbud, mod at Præster maatte tage deres Sønner til Kapellaner (1597), og Kongens skandaløse Plyndring af Kirkeklokkerne (1601) ere Forhold, som ogsaa her omtales og som gav D. Jørgen Dybvad Anledning til bitre Udfald mod Regjeringen.

I Overskriften over hvert Aars Synodalier findes i Op-skrifterne foruden Bispens ogsaa som oftest den tilstede-værende kongelige Lensmands Navn angivet, saaledes 1595—6 Arild Hvitfeld, Lensmand paa Tryggevalde, 1597—1601 Christen Holk og 1602—7 Ditlev Holk. 1591 og 1594 bemærkes, at ingen kgl. Lensmand var tilstede; for de øvrige Aar mangle Angivelser om Lensmændene.

1591.

Ved dette Landemode var der ingen Lensmand tilstede, men blot Bispen, M. Peder Vinstrup, med Provsterne. Det var det første Landemode, som blev holdt af denne Biskop. Efter Sangen »Veni sancte Spiritus« og den sædvanlige Kollekt, holdt Bispen en smuk Tale over 1 Tim. 4, 12¹⁾. Derefter forelæstes den udvalgte Prindses Brev angaaende Bispens Kaldelse, hvorved det paalagdes alle at yde ham den skyldige Lydighed og Ærbødighed i hans Embede.

Derpaa gav Bispen Provsterne en alvorlig Formaning om at være flittige Tilsynsmænd, hver i sit Herred, og ikke se igjennem Fingre med Præsternes eller Degnenes For-seelser, og han paalagde dem ved deres Visitatser at over-høre Ungdommen, for paa den Maade at faa en selvstændig Dom om den Fremgang, der var gjort i Salighedens Sag. Ligeledes formanede han Præsterne til at gjøre deres Em-bede upaaklagelig og navnlig at undervise Altergjæsterne ved korte og simple Spørgsmaal og overalt at vise Sindig-hed og Maadehold. I Ceremonierne maatte ingen tage

¹⁾ Denne Tale refereres udførlig i Afskriften i Ny kgl. Saml. 1172. 4.

noget fra eller lægge noget til, men enhver skulde holde sig til den Skik, som er paabudt i Kirkeordinansen.

Med løsagtige Kvindfolk skal der handles forsynlig: Øvrigheden skal først straffe, postea admittantur, si sentiatur signum poenitentiae.

Degnene maa ingenlunde forsømme Ungdommen og skulle være deres Sognepræster lydige i al Kirketjeneste med Ringen, Syngen, Sognebud og udi alle andre Maader, og slet intet bevare sig med den Tjeneste, Præster tilkommer. Ingen Degn maa gaa i Prædikestolen, ikke heller maa han døbe Børn, enten Præsters eller andres, uden i yderste Nødsfald ¹⁾).

Mandhelleløse Mænd maa ikke stedes til Sakramentet, førend de blive oplyste (!), thi den, som ikke vil forlige sig med Mennesker, kan ikke forlige sig med Gud. Ikke heller maa de, om de dø mandhelleløse, begraves i Kirkegaarden. Bispnen lovede at fly Kanslerens Brev derom.

Blev befalet at optegne de Sogne, som ere fri for Studiiskat, og skikke Qvæstori Universitatis det tilhaande.

Blev alvorligen befalet Provsterne, at Universitetet skal bekomme en Gylden af hver Præsts Bo, som hendor, som dets Fundats formelder, og en Tid lang hos mange er forsømt ²⁾).

Bleve og Provsterne anmodede af Bispnen om at opkræve Cathedratum og Gjæsteri (pro hospitalitate) til Dionysii Dag, og at Præsterne selv vilde betænke det inden samme Termin og velvilligen sende det til Provsterne uden videre Forhaling og større Umage.

Sager.

Til denne Synodum var stevnet Hr. Anders paa Ovrø af velb. Oluf Bilde paa Abramstrup, og mødte paa Oluf

¹⁾ I en anden Opskrift findes følgende karakteristiske Ytring: Præpositi et Pastores omnes, qui aderant, graviter de Diaconorum inobedientia et obstinatio conquesti sunt, ac promisit Episcopus, ut cum tempore naribus eorum imponeret annulum.

²⁾ Dette Monitum gjentages hyppig i de følgende Aar.

Bildes Vegne Fogden Jørgen Jacobsen, men Hr. Anders var Stevningen ulydig og mødte ikke, men havde givet Hr. Mogens i Hjembæk sit Magtsbrev at svare for ham, hvilket hannem ikke blev tilstedt, saa han og selvillig afstod. Stevningen var for tvende Sager, den ene, for han havde ladet sin Degn døbe sit Barn i Kirken; selv læste han Ordene hos Daaben, men Degnen øste Vandet paa. Den anden Sag var, at Hr. Anders havde paa Prædikestolen skjeldt en Dannemands Hustru for Hors Sag, og ikke havde han skjellig Aarsag dertil. Han blev forbudet Kirketjenesten og Degnen med, indtil Dom afsiges af Provsten, Hr. Hans i Gjerlev, hvilket skal ske med det allerførste.

Hr. Oluf Buddinge, Hr. Bents Kapellan i Snesere, var stevnet af Christen Holk og for tvende Aarsager: den første, at han skriftede en skaansk Kvinde, og hun ikke havde bekendt Barnefaderen i samme Skriftemaal, og han tilstedte hende Sakramentet. Den anden, han skulde have en ond Omgjængelse med Hr. Bent og hans Hustru, og havde Hr. Bent optegnet 16 Klagemaal over fornævnte Kapellan; dog syntes de ikke at være skjellige. Item blev han og beklaget, at han havde været hos en syg Kvinde og berettet hende, og efter han var udgangen i Gaarden slog han en Dreng paa Munden for noget, dem var mellem kommet. Denne Sag blev opsat, og Hr. Bent skulde bevise skjelligen disse Klagemaal over Kapellanden; og lovede Bispen, at han med det første vilde komme derhen.

Item var og Hr. Peder Vinters Sag i Rette om Herligheden til [Præstegaarden i] Høje Sogn; han begjærede Vidnesbyrd af Provsten, hvorlunde denne Sag gik velb. Knud Rud og hannem i næst forgangne Aar 1590.

Da dette var forhandlet, sluttedes Modet med Sangen: »Te Deum laudamus« ¹⁾.

¹⁾ I Don. Var. 34. 4 findes i Forbindelse med Synodalierne følgende Optegnelse: »1591 er Kalent i Mern; til dette Kalent først kommer

1592.

Canebatur more consveto: Veni sancte Spiritus; et recitata est usurpata precatio a Dn. Episcopo. Habita oratione a Dn. Episcopo de Ecclesiæ statu in mundo et de ornamentis spiritualibus, quibus Deus eam ornat, et quod habeat custodem filium Dei, unde se consolatur contra scandala et adversa hujus mundi, lectæ sunt literæ electi regis cum subscriptione Gubernatorum regni:

Christian den fierde etc. Vor sønderlig Gunst tilforn. Vider, efterat vi forfare, hvorledes at mange Præster paa Landsbyerne her udi Riget skulle sig understaa at tage Penge og anden Skjenk og Gave af deres Sognefolk for deres Begravelse, naar enten Mand eller Kvinde eller nogen deres Børn eller Folk skulle begraves, desligeste og for Aflesning, naar nogen gaar til dennem til Skrifte, som dog aldrig tilforn nogensteds her udi Riget haver været brugeligt eller sædvanligt; hvorudover Bønder og menige Almue fast meget besværes, og maa vel ske formenes dennem, som saadanne Penge og Gave ikke ville udgive, og opholdes en Tidlang at begraves eller afløses. Da bede vi eder og ville, at I herudinden der udi eders Stift haver grandgivelig og alvorlig Indseende, at saadant aldeles igjen maa blive afskaffet, og Præsterne der udi Stiftet sig og herefter derfra aldeles entholde. Dersom og nogen herefter befindes udi saa Maade at tage Penge eller nogen anden Vare for Begravelse eller Aflesning, og ikke lader sig nøje med sin Tiende, Offer og anden rette tilberlige Rente, da skulle I med vor Lensmand, udi hvis Len det sker, have Fuldmagt hannem strax at afsætte fra sit Kald, og skal han siden ikke mer nogen Tid tilstedes til noget andet Kald igjen. Hvorom vi naadigst have tilskrevet alle vore Lensmænd, at de, hver udi sit Len, med eder herudinden skulle have tilberlig og alvorlig Indseende, saa derimod intet sker. Dermed sker vor Vilje. Befalendes eder Gud. Skrevet paa vort Slot Kjøbenhavn den 20 Maj Anno etc. 1592.

M. Jakob i Langebek og Hr. Lavrits i Udby. Her forliges Hr. Lavrits og Hr. Jens i Præstø: at hvilken først opbryder, skal give $\frac{1}{2}$ Amme Vin til Kalentbrødrene.

Anledning til denne Befaling var en Præst udi Jylland, som ikke vilde begrave et Lig, fordi han fik ikke saa megen Sjølegave, som han vilde. En Præst her udi Sjælland tog en Ko og en Kvie fra en fattig Husmand, for han begrov hans Hustru.

Dem, som ere gjorde mandhelleløse for Gjæld eller for nogen anden ærlig Sag, maa man vel tilstede Sakramentet og begrave dem, endog der bliver gjort Forbud paa. Herom var udgaaet følgende Kongebrev til Biskoppen:

Christian den fjerde etc. V. s. G. t. Vider, eftersom vi komme udi Forfaring, hvorledes naar nogen her udi Sjælands Stift, som er mandhelleløs gjort eller lovfordelt, dør og afgaar, skulle Præsterne dennem ikke ville understaa at begrave, med mindre de maatte bekomme vor naadigste Vilje og Forordning, hvorledes de sig dermed endeligen skulle forholde. Thi bede vi eder og ville, at I til første Landemode eller og med første Lejlighed paa vore Vegne foreholder og befaler alle Provster og Præster der udi for^{ne} Sjælands Stift, at naar sig noget sligt tildrager og begiver, og nogen skal begraves, som for ærlige Sager er gjort mandhelleløs og er bleven lovfordelt, de da slige Lig maa hegrave. Men hvis dennem er anlangendes, som for ubekvemne og uærlige Sager er bleven mandhelleløs gjorde eller lovfordelte, dennem skulle de ikke tilstede at begraves, førend de have stillet Sagvolderen tilfreds. Herefter de dennem kunne vide at rette. Dermed osv. Skrevet paa vort Slot Kjøbenhavn den 31 Maj Anno 1592. Under vort Signet.

Højbe^{te} vor allernaadigste udvalgte Herre, Prinds og Konnings tilforordnede Regjeringsraad.

Niels Kaas. Peder Munk. Jørgen Rosenkrands. Hack Ulfstand.

Provsterne skulle ogsaa visitere de Kirker, som Adelen og Kanniker have Patronatsret til; men ville de lukke Dørene for Provsten, som nogensteds er sket, skal Provsten strax lade Bispen det vide. Og dersom de ikke ville give hannem Penninge for hans Visitats, da skal de dog forsyne ham med Mad og Øl og saa Hestefoder.

Saadanne gamle Skikke, som skrive sig fra Pavedømmet, skulle fuldkommen afskaffes. Der holdes endnu

somme Steder en Dug for dem, som gaa til Alters (som Bispen sagde sig selv at have set nu nyligen); det skal aflægges.

De Degne, som ikke have skikkelige og side Klæder, skulle have Røcklin paa udi Kirken.

Hvorsomhelst der er nogen Hovgaard udi et Sogn, der skal Sognepræsten ikke tilstede nogen at have Bolskab, være sig Junker, Foged eller Skriver. Og dersom Præsterne ikke straffe og tilkjendegive Øvrigheden det, da have de deres Kald forbrudt. Thi det sagdes, at her fandtes nogle Præster, som til Gjæst hos Herremændene sad Laar om Laar med deres Bolskab og dem.

Naar nogen synger Litani i Kirken, da skal han bede efter denne Form: Gud give vor udvalgte Konning, Hertug Christian, Fred og et lyksaligt Regimente.

Der skal ikke bæres Voxlys, naar Præster begravnes¹⁾, ikke heller maa bruges nogen Overflødighed, som der undertiden sker.

Tjenesten i Kirken skal udføres helt, og ikke som nogle Præster gjøre; strax de komme ind ad Kirkedøren, begynde de: Nu bede vi den Helligaand; og gaa strax i Prædikestolen, saa at Kollekten, Epistlen, Evangelium og al anden Sang forsømmes og opholdes.

Korsbetegnelsen efter Slutningsvelsignelsen maa vel bruges, naar ingen Overtro forbindes dermed.

Den Skik, som er brugelig, at Præsten kaster 3 Gange Jord paa de Lig, der begravnes, skal holdes ved Magt, med disse Ord: Af Jord osv. Aarsag til denne Artikkel var et Spørgsmaal af M. Søren i Helsingør, i Anledning af at den tyske Prædikant sammesteds ikke gjorde det.

Ingen Præst skal annamme Løbekapellaner udi Kirketjenesten, som ere komne af Sverig, Norge eller andenstedsfra, uden den rette Øvrigheds Vilje og Samtykke.

¹⁾ I andre Opskrifter henføres dette Forbud til Begravelser i Almindelighed.

Præsterne maa ingen vie sammen i Ægteskab, naar deres Sag er tilforn indført for Kapitel, førend de faa deres Dom at se, som dem er gangen imellem.

Ingen Præst skal give noget Pasbord ud at gaa og trygle med, men Vidnesbyrd maa man give dem, som skal giftes af et Sogn eller Herred i et andet.

Beklagede Bispen, at en Præst havde budet 24 Faddere, og lod Barnet følge til Kirken med Spillemænd og Strængeleg. Hi gestus histrionici abrogentur.

Hvilke Præster, der have nogen Breve paa deres Mensalgods eller anden Indkomst, liggende til deres Præstegaarde, skal dem vel forvare, at de komme til deres Efterkommere og ikke ved den afdøde Præsts Arvinger forvendes og forkommes.

Præsten skal være den tredie Kirkeværge og se til, at der ingen unyttig Bygning begyndes.

Bispen begjærede af Provsterne, at hver udi sit Herred skulde paaminde Præsterne om nogen Hjælp til en fattig Præstemand, som havde fanget Skade af Ildebrand, ved Navn Hr. Jens [Hansen] i Ulsø og Freslev, liggendes udi Faxe Herred¹⁾.

Blev læst Tyge Brahes²⁾ Brev til Bispen, at, som Tyge paa Hven havde ladet bygge en Papirmølle, Præsterne da hver udi sine Sogne vilde give Sognefolkene tilkjende, at naar hans Bud kommer til dem, at de vilde sælge ham for skjellige Penge gammelt forslidt Lærred til at gjøre Papir af.

Sager.

Den Sag om Hr. Anders paa Ovrø blev repeteret, men gik ikke endnu til Doms, thi den Stevning, som velb. Oluf Bilde havde over ham, blev sagt ikke i tilbørlig Tid at være ham forkyndt, hvorfor og Bispen opsatte denne Sag

¹⁾ I en anden Opskrift staar, men sikkert urigtigt: Lyderslev og Frøslev i Stevns Herred.

²⁾ I andre Opskrifter: Kongl. Majestæts.

en Tidlang, da vilde han efter ny Stevning med nogle af Provsterne dømme deri.

Hr. Niels i Harsløv¹⁾ klagede paa sin Degn, som viste stor Trodsighed, holdt paa med at drikke Brændevin og andet i sit Hus, sønderlig paa Bededagene; end var ham tillagt Tyvesag for et Signet, han løj sig til, og han havde ikke lagt sig saadant fra. Han blev afsagt fra sit Kald.

1593.

Der var færre Provster og Præster tilstede end sædvanlig. Efter den sædvanlige Sang og Bøn rejste Bispen sig og holdt en udmærket Tale om Kirken og dens Lære over Eph. 2, 19—22.

Derpaa forelæste Bispen et Kongebrev om Præsternes Kaldelse: Om nogen befindes at ville med Gunst og Gave hos Lensmændene eller andre forhverve sig Kald og Indgang i noget Sogn, og det kan ham skjelligt overbevises, da skal han ikke aleneste miste det Kald, som han da affecterer, men ikke heller siden bekomme noget Kald; og dersom det og findes og gjøres bevislig, at nogen Lensmand tager Skjænk og Gave af nogen for Kald at bekomme, da skal han have forbrudt sit Len og afsættes²⁾.

De regjerende Raader have tilladt Præsterne at tage en liden Betaling for Begravelse, thi de have fundet et gammelt Kongebrev udi Skaane (fra 1539), som lyder paa Begravelsependinge, at for en voxen skal gives 10 Sk., for et Barn 5 Sk., eller saameget enhver vil give sin Præst efter sin Evne og Formue³⁾.

¹⁾ Det er formodentlig Hasle (og Braaby), som her menes.

²⁾ Det er Kongebrevet af 22de Februar 1593, som skal meddeles nedenfor blandt Bidragene til Præstevalgets Historie.

³⁾ I en anden Opskrift: „Regiæ literæ antiquæ in Scania repertæ sunt, continentes, dari licitum pro adulto 10 β, pro puero 5 β. Lader alting være stille, jeg vil (dixit Dominus Episcopus) forhandle Sagen hos Øvrigheden om den Sjælegave, det bedste jeg kan“.

Bispen klagede over, at Fogedsønner, Præstesønner og rige Bøndersønner ikke stod offentlig Skrifte, naar deres Skjørlevned blev Kirken bekjendt, da dog en Skjørlevner skal offentlig afløses ligesaa vel som den af ham krænkede Kvinde.

Bispen klagede over nogle Præsters Gjerrighed, at de i Aar og Dag ikke vilde afløse dem, der offentlig havde forset sig, naar de ikke havde Raad til at betale derfor.

Den høje Øvrighed klager over Præsternes Letfærdighed i Klædedragt med høje Hatte, store Ruer, vide Buxer, store Knive paa Siden og lignende. Somme Præster have Skjortekraver, der staa om Halsen som en Krone, og mange vide ikke andet, end at det lader dem vel, og gjøre sig selv dermed til Vidundere; — og om deres Vingesko med Knapper i, og anden mer Uskikkelighed, som ikke sømmer Guds Ords Tjenere, men dennem bør at straffe andre for.

Sognefolk, som ikke vil lade deres Børn komme til Degnene til Undervisning, skulle haardelig trues, straffes og holdes fra Sakramentet. I Stevns Herred var der en Bonde, han svarede for sin Søn og sagde, det var bedre at give ham et Fad Grød, end at lade ham lære noget og gaa op at læse for Præsten eller Provsten.

Bispen klagede over, at, hvor der er mange Børn at kristne, give Præsterne sig ikke Stunder til at læse Trosartiklerne for hver enkelt, men tiltale dem under Ening og sige: Tro I paa Gud osv. Ligeledes: Jeg døber eder i Navnet Faderens osv. Men Daaben bør ske saaledes, som befalet er i Manualen.

Nogle fejle ved Slutningsvelsignelsen til Menigheden, idet de sige: Herren velsigne eder osv.; men Velsignelse skal ske overensstemmende med Skriften, 4 Mos. 6: Herren velsigne dig osv¹⁾).

¹⁾ I en anden Opskrift: Quidem mutant verba ultima benedictionis in ministerio: Herren vende sit milde Ansigt til eder og give eder

Det skal ingenlunde tilstedes dem, som blive trolovede, at drage sammen, før de blive viede; thi Kapitlet haver meget med saadant at gjøre, at de ville skilles fra hinanden igjen, efterat de have prøvet hinanden.

Da det er en almindelig Klage fra alle Egne af Landet, at Præsterne ikke faa deres Tiende ordentlig leveret, lovede Bispem at anholde hos Øvrigheden, om at Bønderne maatte blive tilholdte at tiende rettelig.

Præsterne maa beholde alle tre Parter af Tienden af deres Annexgaarde.

Præster og Degne maa ikke formindske deres Indkomst, men holde sig til deres tilbørlige Rente, endogsaa for deres Efterkommeres Skyld. Thi der klagedes over, at nogle Præster ere befundne at »skalte«¹⁾ deres Tiende bort til Bønderne, som Kornet staar end i Væxt, og dermed ikke aleneste gjøre sig selv Skade men og deres Efterkommere.

Unge og umodne Studenter maa ikke bestige Prædikestolen, uden de ere forsynede med hæderligt Testimonium fra Universitetet og Anbefaling fra Biskoppen²⁾. Dog kan det for Øvelsens Skyld tilstedes Studenter at prædike i deres Fødesogn, naar de ere forsynede med Testimonium fra deres Privatpræceptor og have godt Vidnesbyrd om deres Liv og Lærdom; scurræ non ita.

Afsatte og omløbende Præster, der komme fra Norge eller andenstedsfra, maa man ikke give Adgang til Prædikestolen uden Biskoppens Samtykke³⁾.

Degnene kunne mængstedes ikke faa Kald, uden de ville forpligte sig ikke at kræve mere Rente, end Bønderne ville give dennem, hvilket ingenlunde maa tilstedes.

den evige Fred. Retinenda et recitanda sunt simpliciter verba in Manuali expressa.

¹⁾ I en anden Opskrift: forpagte.

²⁾ I en anden Opskrift kortere: Studiosi non ascendent suggestum, nisi muniti fuerint literis Episcopi.

³⁾ Gjentages 1595 og 1605, idet der tillige bemærkes, at naar en Præst af nødvendige Aarsager var forhindret i selv at prædike, skulde han henvende sig til en Nabopræst om Hjælp.

At ingen skal svare Hospitals Bud i Kjøbenhavn ilde, men lyse for dem og hjælpe dem.

Provsten i Tudse Herred klagede, at hvor Herremænd have Jus patronatus til Kirker, der ere Bønderne ulydige, saa at naar Provsten kommer, staar alting ude, og Bønderne passe intet paa Provsten. Herpaa lovede Bispen en vis Besked, at Provsterne skulle visitere Kirkerne [en Gang] om Aaret, ihvem der havde Jus patronatus til dem¹⁾.

1594.

Efterat »Veni Sancte Spiritus« var sunget og Biskoppen havde fremsagt den sædvanlige Bøn, holdt han en lærd Formaningstale over Apostelen Povels Ord til Ephesierne, Ap. Gj. 20, 28: Giver Agt paa eder selv og paa Hjorden osv.

Stevninger i Ægteskabssager maa ikke ske fra Prædikestolen, men paa Sognestevne eller for deres Brofjel.

Barselkvinder, som dø før deres Kirkegang, skulle ikke føres ind i Kirkerne eller sættes paa Kirkegulvet (*nec in pavimento ponantur*), medens der sker Ofring, saaledes som nogle Steder sker for den ringe Fordels Skyld, Præsten har deraf, at vi ikke skulle falde tilbage til papistisk Overtro og sige eller mene, at Barselkvinder, siden Fødselen skete, have været i Djævelens Vold, medens Ap. Povel tvertimod siger, at Kvinderne frelses ved Barnefødsel, om de blive i Tro og Ærbarhed. 1 Tim. 2.

Følgende Orden skal ifølge Prindsens og Regjeringsraadets Befaling holdes, naar der bedes for Øvrigheden: først for den udvalgte Prinds og dernæst for Enkedronningen og det kongelige Hus, Raadet og al anden Øvrighed.

Præster og Degne skulle fordre den dem efter Ordinansen tilkommende tilbørlige Rente, og ikke eftergive

¹⁾ I en Afskrift (Don. Var. 34. 4) findes følgende Bemærkning: »Anno 1593, 26 Junii vidi primo Monachum tonsum et cuculatum nomine Conradum in templo Egitzburgi [ø: Østeregesborg i Baarse Herred] die Calendarum, qui postea convivio et symposio interfuit«.

Beboerne det halve eller Tredieparten til Skade for deres Efterkommere, at det ikke skal rives Eftermanden i Næsen: Han var en Dannemand, han regnede ikke saa nøje med os, som I gjør osv. Dog skulle de ikke ligge i Strid med Bønderne ¹⁾).

Bispen klagede over nogle Præsters og Degnes Mangel paa Gjæstmildhed mod de kongelige Sendebud, qui ¹benigne in hac mundi fece excipiantur ²⁾).

Bispen befalede, at man ikke maatte give Almisse til saadanne, som kom og bad derom i hans Navn, med mindre de vare forsynede med Brev fra ham og med Vidnesbyrd, og han klagede over, at nogle Studenter havde misbrugt hans Breve i tre Aar eller længere.

Præster og Degne tilholdes under Straf af Øvrigheden at holde deres Boliger ordentlig vedlige.

Løsaftige Personer skulle offentlig afløses, uden Personsanselse, om de ere Bøndersønner eller Fogedsønner.

M. Jørgen i Næstved klagede over, at de, som have fæstet Kongens eller Kirkens Tiende, ville ogsaa have Part i Hør, Hamp, Ærter og Humle, som altid tilforn har været Præstens Smaaredsel. Biskoppen lovede, at han vilde tage sig af denne Sag hos Høj-Øvrighed, og skal søges efter et Kongebrev, som sagdes at være udgivet i Palladii Tid, at Smaaredsel skal følge Præsterne. Landsdommer velb. Lave Beck har givet Landstingsdom, at samme Smaaredsel og Kvægtiende skal følge Præsterne her i Sjælland.

Hr. Thomas i Marvede i Flakkebjerg Herred har faaet stor Skade og Afbræk ved Ildebrand, og hans Degn tillige,

¹⁾ I en anden Opskrift tilføjes: Ingen maa laane eller leje Ager eller Eng bort.

²⁾ I en anden Opskrift: Querela est, quod pastores et ministri verbi recludant peregrinis januas, minus perpendentes, quod Apostolus requirat ab Episcopo, ut sit hospitalis. Haver baade Herremænd og andre dette klaget, at de haver hos nogle Præster hverken for gode Ord eller Penge maattet bekomme Hus eller Herberge. Dixit D. Episcopus, non gratis omnia impertiri [debere], sed pro tolerabili pretio.

har han forhvervet Hs. kgl. Mj.s Brev til Provster, Præster og Kirkeværger, at de vilde komme ham til Hjælp hver efter sin gode Vilje og Kirkeværgerne eftersom Kirken formaar.

I en enkelt Opskrift (Don. Var. 34. 4) findes endnu følgende Artikler, meddelte paa Baarse Herreds Kalent.

Nulla desponsatio fiat sine præsencia tutoris et quinque aliorum testium.

Tam populus quam minister stans cantabit: Aleneste Gud. Nu bede vi den Helligaand. Vi tro allesammen paa een Gud.

Pastores invitati ad convivia non protrahant computationem ad mediam noctem, sed tempestive se domum conferant.

Pastores et diaconi nullibi accusabunt nec offerent querelas sive supplicationes invito Episcopo.

Pastores habeant conscripta synodalia, quibus, si indigeant, utantur.

Pastores animadvertant, an diaconi fideles sint, necne, in docendo rusticanam juventutem. Pastores item ter vel quater in anno convocent pueros, ut exploretur diaconorum diligentia vel negligentia.

Caveant pastores indecenter loqui, et abstineant ab intempestivis sermonibus propter osiores (illud propter verba Domini Lagonis in Snese, quasi Hilarius præfectus arcis occidisset quendam).

Pastores vocati ad ægrotos e vestigio ad eos se conferant.

Ingen Præst give Vidnesbyrd til Tinge eller stevne paa det, som gjælder Liv, Hæder eller Ære.

Ingen røbe det, som dem siges i Lønlighed, inden lukte Døre inter fratres, in templo vel alibi, eller i Skriftemaal.

Strenue mandat præpositus, ut post singulas conciones diebus dominicis tractetur pars vel articulus Catechismi, idque juxta ordinationem et sæpissime repetita synodalia, quod etiam sedulo Dn. Episcopus Doctor Petrus Winstrupius in visitatione hic in Effverdrup 20 Nov. Anno 94 mandavit.

Anno Domini 1594, die omnium sanctorum, qui est 1 Novembris, obiit vir venerandus Dn. Olaus Matthiæ pastor Ecclesiæ Egitzburg et præpositus provinciæ Borsensis, cujus anima requi-

escat in æterna beatitudine. In cujus functionem Præposituræ substitutus Dn. Budeus de Beldring anni et mensis ejusdem 21.

1595.

Efter den sædvanlige Sang holdt Biskoppen en meget lærd og trøstefuld Tale over Ps. 126, 5. 6.

Der klagedes over adskillige Præsters Forsømmelighed med Bededagene, især med den tredie Dag.

Ligeledes klagedes der, som saa ofte tidligere, over Præsternes Sæder og Overdaadighed i Klædedragt, der er et Tegn paa Letsindighed og Ustadighed.

Ordets Tjenere skulle alvorlig paamindes om at afholde sig fra den afskyelige Vane at bande, hvorved Guds Navn misbruges og Menigheden forarges.

Der bebrejdedes Præster og Degne den ugudelige og jødiske Aager, som nogle dreve. Der gives Præster, som af hver Daler fordre 4 Sk. om Ugen, andre lade sig nøje med 1 Mark af 20 om Ugen og kalde det at gaa mildelig tilværks.

Ingen Præst maa antage nogen Kapellan eller afslutte Overenskomst med ham uden Bispens og Provstens Samtykke¹⁾.

Præsterne skulle herefter være forsigtigere med Udstedelser af Skudsmaal især i Ægteskabssager.

Præsterne skulle ikke stræbe efter Forflyttelse.

Evangelium, quod incidit in Dominicam XXVII post Trinit., non secundum ephemerides (det er Almanakken) sed ordinem in manuali præscriptum, servandum²⁾.

Præsterne skulle formane deres Tilhørere til at være gavmilde mod de Bud, Hospitalet i Kjøbenhavn udsender.

Ingen Sognedegn maa vandre frahuse, uden han siger Præsten til, eller han skal miste sit Kald.

¹⁾ Gjentages 1605 og 1607.

²⁾ I en anden Opskrift derimod: Pastores convenient in Evangelium Dominicæ 26 post Trinitatis, Matth. 11.

Hr. Niels i Borre paa Møen og Hr. Jørgen i Hammer, som have lidt megen Skade ved Ildebrand, skulle have Hjælp.

Desuden forhandlede en Sag mellem en Borger i Kjøbenhavn og Hr. Niels i Boeslund de ferendo veritatis testimonio.

Fra Kalentet i Baarse Herred findes i Opskriften Donatio Var. 34. 4 endnu følgende fra dette Aar:

Ad quæstiones Dn. Laurentii de Præste respondetur et concluditur a fratribus: 1. Hvilke som fare fra et Sogn til et andet, de skulle have Sognepræstens Skudsmaal, alias non admittantur. 2. Concubinarij pœnitentes possunt admitti ad copulationem, si concedat magistratus.

1596.

Efter den sædvanlige Sang og Bøn holdt Biskoppen en meget lærd Tale over Ps. 68, 12—17, der varede en hel Time, hvori han paa en meget opbyggelig og smuk Maade oplyste, 1. quam pulcher sit exercitus seu acies ministrorum verbi præliantium pro ecclesia filii Dei. 2. De concupctione seu concordia ministrorum verbi in sana doctrina, in propugnanda ecclesia. 3. De fructu et efficacia ministerii. Derpaa fremsatte han følgende:

Provsterne klage over, at mange foragte det, der bestemmes ved Landemodet, og det ikke blot vore Tilhørere, men der gives Præster, der give lidet Agt paa Landemodet og Forhandlingerne derved, hvoraf Følgen er, at de tagne Bestemmelser ikke komme til Udførelse. Der gives dem, som i Samkvem med deres Sognefolk ikke skamme sig ved at sige: hvad kommer Landemodet mig ved, jeg veed ogsaa uden det, hvad jeg skal gjøre; og dermed give de ugudelige Folk Anledning til at foragte Bispens og Provstens Visitationer. Landemodet holdes i tvende Øjemærker, nemlig for at samtale om nødvendige Ting vedkommende

Præsteembedet og Kirkeskikkene, og for at jevne forefaldende Stridigheder¹⁾.

Da vor udvalgte Konges Kroning nu nærmer sig, skulle Provsterne paalægge deres Herredsbrødre, at de skulle lægge deres Tilhørere denne Sag paa Sinde. Derfor skulle de, naar de i Bønnen efter Prædiken bede for Kirken, ogsaa bede for den unge Herres Kroning, at Gud vilde give en lykkelig Begyndelse en god Fremgang og en salig Ende, Gud til Ære, Religionen til Forfremmelse og alle Danmarks Riges Indbyggere til Gavn og Glæde.

Præsterne skulle paamindes om ikke at give ubekjendte eller fremmede Personer Skudsmaal, som nogle have gjort, ikke uden Mistanke for derved at gjøre sig en skidden Fordel. Bispnen nævnede Hr. Niels i Sønderup og Hr. Erik i Tostrup. Den sidste var tilstede; han havde givet en Mand Pasbord, at alt hans Kvæg var dødt. Men hvis der er Sognefolk, som have lidt Ildsvaade eller paa anden Maade ere komne i Armod, skulle de ved Præstens Mellemlhandling skaffe sig et Vidnesbyrd fra Lensmanden eller Herredsfogden, og dette siden forsynes med Herredsprovstens Paategning²⁾.

Bispnen klagede over, at der findes Præster, som give sig af med Prangeri og opkjøbe Korn, hvilket ikke er tiladeligt.

Det maa ikke tilstedes Bønderne at gjøre altfor stærk Brug af Klokkerne, til hvad de kalde Sjæleringen, men der

¹⁾ I en anden Opskrift findes denne Artikel i følgende meget afvigende Form: *Generalis episcopi querela de labescentis ecclesie auctoritate, quamque vili et rejecto loco nobilitas synodi pias constitutiones habeat. Eapropter recusavit se illa promulgaturum, antequam superior magistratus de his aliter constituerit. Interim pastoribus ad normam verbi et ordinationis ecclesiarum nostrarum vivendum.*

²⁾ Dette Monitum gjentoges efter kgl. Befaling Aaret efter i endnu strengere Form, og de Præster, som overtraadte det, truedes med Afsættelse. Bispnen fremlagde en stor Pakke saadanne ulovlige Anbefalingsbreve ved Landemodet og mente, »at nogle Præstemænd kom i Skade derfor«.

skal ringes med Maade een Gang. Der er ofte forgjæves klaget herover, som over saameget andet. I Løveherred var der en Mand, som ikke fik saa megen Sjøleringen, som han vilde, saa løb han selv til og sagde, han skulde have ringet nok i tusind den Mands Navn, og saa ringede han saaledes, at Klokken faldt ned og gik isønder og gjorde stor Skade, og han selv blev slagen ihjel; men Drengen kom til Badskjær og blev ved Livet.

Hvilken Skjøge, som beligges og søger til et andet Sogn, skal afløses der, hvor hun er bleven beligget.

Præsterne skulle paamine deres Sognefolk om at omgaas forsigtig med Ild og vogte sig for Ildsvaade.

Der blev forhandlet en Sag mellem Henrik Alpelhuv og Hr. Ingver, Præst i Grevinge, om Gjæld. Ligeledes mellem Peder, Degn i Grevinge, og Urban (Kjeldsen), Degn i Faxe, om Arvegods.

Efterat dette var tilendebragt, overrakte Provsterne den Kollekt, de havde indsamlet hos Præsterne til Bispens Stif-fader og Søster, hvorfor Bispens højliges takkede og sagde: Hvad der er givet disse, vil jeg anse, som om det var skjænket mig selv.

1597.

Bispens holdt først en Tale om Kirkens Lærdomme og Skikke.

Præsterne skulle intet forvandle udi Kirketjenesten, men holde Tjenesten med Sang, Ceremonier og alle Ting til Enden, efter Ordinansen.

Nogle Præster udelade Exorcismen, andre oversprunge nogle af Bønnerne ved Daaben. De skulle alvorlig paamines om intet at foretage sig mod Ordinansen. De, som ikke ville lyde, skulle afsættes, saaledes som det skete med Præsten paa Hven, som efter velb. Tyge Brahes Ønske udelod Exorcismen ved Daaben, og derfor mistede sit Embede¹⁾. Nogle Landsbypræster gaa meget let hen over

¹⁾ I en anden Opskrift (Don. Var. 34. 4) findes Sagen mod Præsten paa Hven udførligere omtalt, se Danske Mag. II, 317.

deres Embedsforretninger, de springe nogle af Psalmerne over og undlade at læse Epistelen for Alteret. Nogle begynde: Nu bede vi den Helligaand; og lade det andet staa, hvilket alt er mod Ordinansen. Præsterne skulle vel tage sig Vare herfor, om de ikke til deres egen Skade ville paa-
drage sig Straf af Øvrigheden.

Det sker af og til, at Præster af intetsigende Aarsager forlade deres Kirker og lade Degnene prædike, hvilket oftere er forbudt. Præsterne skulle under deres Kalds Fortabelse vogte sig herfor. I nødvendige Tilfælde skulle de søge Hjælp hos Nabopræsten.

Ingen maa forvises fra den hellige Nadvere uden de, som Ordinansen fraviser. Thi nogle Præster formene Folk Adgangen, fordi de ere i Agterstand med deres Afgifter, andre lade sig regjere af deres Lidenskaber og private Fjendskaber og udelukke deres Uvenner fra Nadveren, hvilket er ganske utilladeligt.

Om Løn og Betaling for Jordefærd skal man handle varlig; hvad de ville give med god Vijje, det maa tages.

Degnene maa ikke skrive Klagebreve, Supplicatser eller saadanne Breve under deres Kalds Fortabelse; de skulle ikke have en Mark eller to saa kjær.

I Kjøbstederne saavel som paa Landsbyerne skal ingen Præst trolove Folk sammen om Søndagen, førend Prædiken og Højmessen er ude¹⁾.

Børn skulle ikke døbes hjemme uden i yderste Nødsfald, men naar Præsten, efterat være tilkaldet, har forrettet Daaben fuldstændigt i Huset, skal Barnet ikke sidenefter bringes til Kirken, fordi der ogsaa i Huset er en kristen Menighed efter Herrens Ord: Hvor to eller tre ere forsamlede i mit Navn o. s. v.

Naar en Præst eller Degn er gjort mandhelleløs til Tinge, maa han ej forrette sit Embede, før han har stillet Bispen og Lensmanden tilfreds.

¹⁾ Eller: "Trolovelse skal ske efter god Betænkelse i Ædrskab, i tilbørlig Tid, i ærligt Folks Nærværelse".

Gjenstridige Degne skulle afsættes, og andre, der ville vise Lydighed, indsættes i deres Sted.

En Bonde, der har to Gaarde, skal yde dobbelte Afgifter til Præst og Degn.

Hr. Jakob i Gjentofte begjærede for Guds Skyld Hjælp i denne dyre Tid. Bispen gik i Forbøn for ham og Provsterne lovede alle at være hans Bud og annamme, hvad Hjælp Præsterne vilde velvillig give, og forskaffe ham det til Kjøbenhavn¹⁾.

Oeconomus for de 100 Studenter, D. Anders Christensen, begjærede Lam at købe for rede Penge og vilde selv hente dem. Rectoris (Universitatis) literæ præsentantur regio mandato editæ, ut post obitum pastorum mittatur quæstori aureus nummus vel Joachimicus²⁾.

1598.

Biskoppen holdt en Tale over Es. 59, 21, de auctoritate et dignitate ministerii nostri.

Det blev derefter efter kgl. Befaling forbudt Præsterne at tage deres Sønner til Kapellaner; men Biskoppen skal beskikke duelige Medhjælpere for gamle og udtjente Præster, dog saaledes, at Menigheden, naar Præsten dør, skal have frit Valg af en ny Præst og ikke være bunden til

¹⁾ I nogle Opskrifter omtales denne Hr. Jakob, som den forhen-værende Præst i Gjentoft, hvilket vistnok er det rigtige.

²⁾ Fra Baarse H. Kalent anføres i Don. Var. 34. 4 endnu følgende: «Klager Hr. Thomas Christensen i Allersløv, at en slem Løgn er hannem paasagt, at han skulde være kaldet til et sygt Menneske, og der han kom, skulde [han] ikke villet indgaa til den syge, men skulde faaet en gammel Kjærling, at hun skulde bære det [Sakramentet] ind til den syge, hvilket er Løgn. Men der Hr. Thomas det spurgte fra andre Steder, tilspørger han sine Sognefolk i Almindelighed, om nogen veed saa at være sket, og fortykker, saadan Løgnagtigheds Sagn fører og siger en løbendes Tigger og en Skalk om hannem, at han bandsatte alle sine Sognefolk. Gud hannem og dennem naadeligen bevare og straffe Skalken. Amen. Anno 1560 kom Hr. Thomas til Allersløv Sogn, dixit en blind Mand».

Kapellanen. Om denne Bestemmelses nøjagtige Efterlevelse har Biskoppen ifølge kgl. Refaling tilskrevet de øvrige Biskopper i Danmark og Norge¹⁾.

I Sjæl. Registre 14, 141—2 findes herom følgende:

Anno 97 ipso die Laurentii, paa den Herredag, som da holdet var udi Kjøbenhavn, haver Kgl. Maj. ladet kalde til sig de tvende Superintendenter af Sjælland og Skaane, og udi velb. Hr. Hofmesters og Hr. Kanslers, sammeledes andre Hs. Maj.s og Danmarks Riges Raads, som da tilstede vare, Nærværelse og Aahør alvorligen forelagt og befalet, at de tiltænke at have flittig Indseende med Kald til Sognene udi deres Stifter, besønderligen at ingen Sognepræst lader enten sin egen Søn eller den, han agter at give sin Datter, eller nogen anden saadan hannem tillydendes, eller den hannem behage kan, sig til Kapellan ordineres, eller om han er ordineret, til Kapellan annammer, paa det han siden kan succedere udi Kaldet, naar han dør og afgaar, saasom mange hertildags gjort have, forevendendes deres Alder, Skrøbelighed og Uformuenhed til deres Præsteembede at forestaa. Men dersom nogen Præstemand bliver saa skrøbelig eller ellers uformuende at forestaa Kirketjenesten, da skal Superintendenten (hvilken det alene tilhør) tilforordne hannem en Person, den han kjender god for en Sjælesørgere, den Kirketjenesten kan forestaa; dog intet Kald gives nogen, førend den forrige Sognepræst dør og afgaar: og da være Sognemændene frit fore, med Provstens Raad og Samtykke, efter Ordinansen at kalde, hvem dennem synes til Kirketjenesten skikkelig og bekvem, hvad heller han er den afdøde Præst tillydendes eller ej. Hvilket højbeholdte Kgl. Maj. haver befalet at tilskrive alle Superintendenter, at de i lige Maade kunne vide sig derefter at forholde. Actum anno, die et loco ut supra. — Dette er saaledes indført i den norske Ordinans under Kgl. Maj.s Præfats og Mandat, som siden udgik Aar 1607, pag. 45. 46. 47. — Quod ita statim factum et postmodum observatum.

Der skal nøje agtes paa at udrydde med Rod alle Levninger af Papismen, og unyttige og overtroiske Ofringer

¹⁾ Biskop Vinstrups Brev findes trykt hos Zwergius, Sjæl. Cleresi, S. 109—11.

maa ingenlunde tilstedes. Sommesteds have de haft Kapeller og have søgt derhen med deres Offer, som endnu for ikke længe siden er sket i et Kapel i Slagelse Herred. Der søge Folk hen at ofre, at de kunne faa god Lykke til Kvæg.

Præsterne skulle tilligemed Kirkeværgerne sørge for, at Kirkerne ikke besværes med unyttige og overdaadige Udgifter, men alle Udgifter skulle være maadelige og tarvelige og efter Stedets og Kirkernes Lejlighed. Her er i Landet paa Bygden de, som have givet for en Prædikestol 300 Daler.

Præsterne skulle passe paa, at hverken de eller deres Hustruer ere letfærdige eller overdaadige i deres Klædedragt. Lad os være forsigtige, at vi ikke give Bagtalere Anledning til at formindske de Indtægter, der hidtil have været tilstaaede os.

Præsterne maa ingenlunde drive utilladelig Aager, hvorved Gud krænkes, Tilhørerne forarges og vedkommende selv lide Skade paa deres gode Navn og Rygte.

Præsterne skulle være forsigtige med dem, som ville give sig i Ægteskab, og naar de ikke fuldkommen kjende en Person, som vil gifte sig, forskrive ham til den Præst, fra hvis Sogn han siger sig at være kommen, at han flyer ham et Vidnesbyrd i den Sag. Der har været en Person her i Landet, han har tjent i et Sogn i ti ganske Aar, og ingen tænkte andet, end han var en fri og ledig Karl; han har ogsaa giftet sig der, og siden er hans Hustru og Barn kommen til ham, som han havde rømt fra og været saa længe borte fra hende.

Hvis en Præst eller en Degn stevnes, om end i en uretfærdig Sag, og ikke møder, skal han dømmes, som om han var overbevist, og siden ovenikjøbet stevnes for Biskoppen for sin Ulydighed.

Stevninger maa ikke nægtes nogen.

Præster skulle aflægge deres Vidnesbyrd (*veritati testimonium ferent*) for Provsten og ikke til Tinge.

Den, som kun er mistænkt, men ikke overbevist, maa ikke udelukkes fra den hellige Nadvere.

Pastores rusticorum suorum filios non temere in nobilium potestatem pervenire permittent.

Sager.

Mellem Hr. Balthazar i Karlebo og Formandens Søn, og tildømtes der Arvingerne Halvdelen af Sæden og af al Tienden, saavel Kvæg- som Korn tiende.

Mellem Hr. Christen i Everdrup og hans Degn Ebbe, hvilke idømtes en Mulkt paa 20 Dlr., der skulde betales til den kgl. Lensmand, for Brud paa en Overeenskomst, de havde indgaaet for Biskoppen.

Mellem Hr. Oluf, Præst i Hyllested, og Hans Andersen, Borger i Skjelskjør, om Arvegods. Det kom til et venligt Forlig imellem dem¹⁾.

¹⁾ Følgende Optegnelse om Udgifterne ved et Kalentgilde i Everdrup findes i Don. Var. 34. 4. I Pontopp. Ann. III, 48—9 er en tydsk Oversættelse meddelt; men Stykket kan vistnok fortjene at optages her i sin danske Form til Oplysning om den Tids Sæder og Priser, især da den tydske Oversættelse er unøjagtig.

1598. Præparatio ad convivium Kalendarum in Everdrup.

3 Tønder Rostokkerøl, Tønden 11 Mark, er 33 Mk. 2 Tønder Danskøl, Tønden 5 Mk., er 10 Mk. Dansk Hvedebrød, 2½ Mk. Tydsk Hvedebrød, 2 Mk. Tydsk Stagebrød, 1½ Mk. Overskaaret Brød, 2½ Mk. Urter: Rosiner 2 Pund, 12 Sk. Svedsker 2 Pund, 8 Sk. Safran 2 Kvintin, 12 Sk. Peber 3 Lod, 6 Sk. Neglikker 1 Lod, 5 Sk. Mandel, ½ Mk. Spiskommen 4 Lod, 4 Sk. Hvidt Sukker, 1 Mk. Peberkager til brændt Vin, 6 Sk. Summa Urter, 4½ Mk. 5 Sk. Otte Fade Gammelmad, 16 Mk. Et Nød slagtes, 18 Mk. Sex Lam, 12 Mk. 10 Par Høns, Parret 6 Sk., er 3½ Mk. 4 Sk. Tolv Snes Æg til Klejner, Æggeost; hver Snes 3 Sk., er 2 Mk. 4 Sk. Hvedemel til Sod og Klejner, 10 Sk. En Skjepe Hvede til Kager, 2 Mk. Fire Skjepper Rugmel til Brød, 8 Mk. To Tønder Kul, 8 Sk. Ved, 1½ Mk. Smør, en Otting, 7 Mk. Smør, 2 Bøtter, 1½ Mk. Oste fortæres, 2 Mk. Lys, 1 Mk. Kokkekone: Penge, 20 Sk.; Mad, 20 Sk.; Brød, ½ Mk.; er 3 Mk. Brændevin, 3 Potter, 30 Sk. Til Æggeost 3 Stobe Faaremælk, 2 Spande Komælk, tilhobe 1 Mk.

Summa — 138 Mk. 5 Sk., er 34 Daler 2 Mk. 5 Sk.

Jeg havde ikke Syltesvin — 20 Mk., 2 Svin. Jeg havde ikke

1599.

Biskoppen holdt først en Tale om Præsternes Embede, hvilket han gennemgik efter de Navne, der tillægges Præsterne i Skriften, saasom Jordens Salt, Verdens Lys, Matth. 5., Hyrde, Joh. 10, Engel, Mal. 3., Stjerne, Aab. 3.

Finita oratione hac dulcissima, tres fines Synodorum assignabat: 1. Conservatio doctrinæ cœlestis. 2. Uniformitas in ceremoniis observetur. 3. Est pædagogicus de moribus pastorum. De duabus primis nihil est D. Episcopus conquestus, sed Deo opt. max. pro puritate et conservatione doctrinæ et uniformitate ceremoniarum egit gratias. De vita et moribus quorundam pastorum non parum est conquestus.

Biskoppen klagede over nogle Præsters Letsindighed, der give sig ud for Læger, Kirurger, Besværgere (incantatores), hvorved Embedet bliver foragtet. *Sunt qui incantationibus utuntur collyriis oculorum et aliis hujusmodi amuletis, nescio quæ, quibus pollicentur, se posse ægrotis subvenire; vocantur propterea ab una provincia in aliam clanculum, ut curent ægrotis. Der er mange, som løbe omkring og sige at have den og den Syge, faldende Syge og anden deslige, men der er en hellig Præst, de maa ikke nævne ham, han kan og vil hjælpe dem, de skulle give ham saa meget.*

Præsterne skulle nøje paase, at Brødet og Vinen, der anvendes ved Nadveren, er frisk og velsmagende, at ikke Nadvergjæsterne skulle væmmes ved at nyde det.

Roskilde Kapitel bad, at naar Præster udstede Vidnesbyrd for saadanne, som indkaldes for Kapitlet i Anledning af Ægteskabssager, skulde de klarlig uden alt Omsvøb erklære, hvad Sandhed er.

Ingen Præst maa tillade, at der holdes offentlige Drikke-

Gjæs — 7 Gjæs, 7 Mk. Slaagræs til alle Hestene, men Hakkelse og Hø til somme paa Indfoder.

Christiernus Nicolai hoc tertium hic præparavit
convivium Kalendarum.

lag i hans Hus; thi ved en saadan Lejlighed blev forrige Aar en stakkels Mand gjennemboret af en Kaarde.

Præsterne skulle, som de forhen ere mindede om, omhyggelig vogte sig for at udstede noget skriftligt Vidnesbyrd, saaledes som Hr. Peder i Svallerup iaar har gjort. Der blev en Mand død, og en anden havde lidet tilforn slaget ham, saa at den Tid Præsten kom til ham, da sagde han, at han ingen vidste skyldig for sin Død, uden den Mand, som slog ham. Dette Vidnesbyrd beskrev Præsten og forseglede det. Her blev taget 16 Mænd paa, de vilde sagt efter Præstens Vidnesbyrd samme Mand til Bane, og det var Hans Dresselbergs Bonde; han tog sig sin Bondes Sag an, og der blev taget 16 Mænd paa de første 16, og fældede Præstens Vidnesbyrd og hans Brev.

Majgrevegilde forbydes.

Pastores sint admoniti ad communionem uti non musto aut aliis liquoribus illicitis, sed juxta institutionem ordinariam puro vino.

Biskoppen gik i Forbøn for Hr. Niels i Sønderup, hvis Præstegaard er brændt.

Sag.

Inter D. Johannem, pastorem Hedingensem, et alium pastorem de decimis dandis ejus loci pastoribus, ubi sementem fecerint.

1600.

Bispen holdt en Tale til Provsterne og Præsterne over Ap. Gj. 20, 28.

Iaar have mange Præster taget fejl med Hensyn til Helligholdelsen af Marie Bebudelsesdag; nogle have nemlig holdt den Dagen før Palmesøndag, andre paa 3die Paaske-dag. Derfor bestemmes, at naar Marie Bebudelsesdag falder paa en Helligdag eller i Ugen før Palmesøndag (Dimmel-ugen), skal den altid holdes Lørdagen før Palmesøndag, saaledes som den latinske Kirkeordinans (p. 33) klarligen indeholder.

Provsterne maa ikke stede nogen Præst eller Degn til Kald, uden at Biskoppens Samtykke først er erhvervet.

Præster og Degne skulle nøje vogte sig for, at de ikke skulle blive gjorte mandhelleløse ved nogen verdslig Ret, at ikke deres Embede skal forbydes dem; men de skulle bestræbe sig for at leve tarvelig i Forhold til deres Indkomster, at de ikke skulle besværes med Gjæld.

Prædiken maa ikke trækkes ud længere end en Time, overensstemmende med Kirkeordin. p. 29.

Querelæ tristes crebrius ad Episcopum non sine summo dolore deferuntur de quorundam Ministrorum verbi corruptis moribus, quibus auditores gravissime offenduntur, dum potant, digladiuntur et uxores verberibus prius affectas ejiciunt ædibus. Tales qui sunt, pœnas suis sceleribus dignas a Magistratu et Deo inprimis expectent. Observent eos ac Episcopo indicent Propositi.

Det forbydes Præster at bruge store Rue og høje Hatte.

Naar Degnene forrette deres Tjeneste, skulle de ved sømmelig Adfærd pryde det hellige Embede og Stedet. De skulle staa oprejst, naar de synge, og ikke i Fagter eller Stemme vise nogen Letsindighed.

Biskoppen bad om Hjælp for Hr. Jørgen i Asnæs, hvis Præstegaard er brændt.

Sager.

Mellem Hr. Søren i Sverdborg og Hr. Matthis i Lyndby¹⁾ hvilken sidste gjorde Fordring paa en aarlig Afgift af Hr. Søren, som han paastod var ydet hans Forgjængere. Men da det ikke tilstrækkelig klart kunde bevises, at Hr. Søren besad noget af Lyndby Sogns Kirkegods, blev han kjendt fri for bemeldte Afgift.

Mellem Degnen i Lyndby og Hr. Søren; men da Deg-

¹⁾ Nævnes i Opskrifterne: Lyndbye, Lyngby, Liungby; men maa vel være Lundby, Annex til Hammer, hvis ellers Sverdborg er rigtigt, hvad ikke er givet, da Opskrifterne ofte ere lidet nøjagtige og afvige fra hinanden med Hensyn til Person- og Stednavne.

nen blev overbevist om Løgn og Falsk, blev han afsat fra sit Embede.

Rasmus Degn i Ka(r)lebo, som af en Tyv var sigtet for Tyveri, blev afsat fra sit Embede saalænge, til han ved den verdslige Ret beviser sin Uskyldighed.

1601.

Biskoppen holdt en udmærket Tale om Synoder og deres Nytte, over Matth. 18, 20.

Admonetur omnes verbi ministri, ut semper cogitent de auctoritate, amplitudine et dignitate sui ministerii, quod sint legati, ut non tantum pure et incorrupte doceant, sed etiam doctrinam honesta, pia et incorrupta vita exponant.

In officio suo pastores non tantum fidelitatem et integritatem præstent, sed etiam capita aliquot in Bibliis quotidie legant et lecta expendant, præcipue autem statum principalem observent. Adjungant etiam fideles verbi ministri artium et lingvarum studia, ut conciones suas juxta artium præcepta instituunt, atque phrases scripturæ sacræ plenius intelligant, et ut sermonem commodis et latinis verbis conforment. Preces intime ad Deum fundant ministri verbi, sine quibus omnes nostri labores et conatus inutiles sunt et frustranei. Regant quoque mores suos juxta præceptum Pauli 1 Tim. 3 et Tit. 1. Hæc duo capita continent omnia fere synodalia. Diligenter etiam cavendum est pastoribus, ne abutantur suo ministerio ad privatos affectus prodendos, neve in confessione privata debita sua exigant, ne vel ex odio vel propter debitum quendam excommunicent.

Der klagedes over mange Præsters skidne Gjerrighed, som ikke undse sig for at drive Aager og søge skammelig Vinding; saadanne ville paadrage sig Straf baade af den gejstlige og verdslige Øvrighed. En Bonde klagede over, at en Præst havde laant ham 15 Mark paa det Vilkaar, at han skulde derfor yde Præsten et Pund Byg til Mikkelsdag. Og han kunde ikke betale det for Armods Skyld, saa blev

det staaende i tre Aar, saa at han fik for 15 Mark imod 18 Daler, eftersom Kjøbet var paa Kornet i det Aar.

Sædedegne skulle godvillig og i rette Tid yde Skolerne den aarlige Pens.

Efter (!) Tjenesten skal Degnen klemte i Taarnet med en stor Klokke og ikke i Kirken med en Primklokke.

Sager.

Hans Dresselberg beskyldte Degnen i Bjergby for at have høstet paa en andens Eng; Sagen blev udsat af Mangel paa Bevis.

Lavrits Degn i Siersted havde stevnet Hr. Niels i Førsløv¹⁾ og forlangte, at han skulde udlevere ham en Fortegnelse over nogle Tiender.

Diversa Præpositorum querelæ et qvæstiones.

Dn. Magnus in Hiembech exquisivit Episcopi et præpositorum suffragia, qualiter Ecclesia in eum animadverteret, qui virgines septem violavit.

Qualiter constituendum in eos, qui aliorum uxores stuprent.

Quid juris sit in eum, qui ab uxore fugitiva desertus aliam violat.

Ubi vir cum alterius uxore, et uxor ejus cum alterius viro consveverit, quid statuendum.

In profanantes sabbathum, festorum violatores, præcipue diei corporis Christi, qualiter agendum: et hujusmodi infinita scelera proposita.

Everdrup Præsts Opskrift (Don. Var. 34. 4) indeholder endvidere følgende Beretning om den Plyndring af Kirkeklokkerne, som foregik efter kongelig Befaling (jfr. Bruuns Danske Saml. I, 99).

1601. Af Christiani Quarti Befaling tages Klokker af alle Kirker i Danmark, smaa og store Klokker, saa at i ingen Bondekirke skal være mere igjen end 1 Klokke i hver Kirke, og samme Aar, 10de Decembris, toges af Everdrup Taarn en Klokke paa 3 Skippund og 4 Lispund, og en Primklokke af

¹⁾ I Opskrifterne staar: Førløs, Tørløse, Torlosse, men det maa vel være Førlev eller Terslev.

Kirken. Disse to føres herfra til Kjøbenhavn d. 19de Januar 1602 paa Kirkens Bekostning baade at tage ned og føre frem.

1602.

Biskoppen holdt over Es. 51, 16 (Jeg lagde mine Ord i din Mund osv.) en Tale om Guds særegne Omsorg for Kirken og dens Tjenere samt om Præsternes Embede.

Biskoppen klagede over, at Synodalerne bleve uden Frugt, thi den verdslige Øvrighed agtede dem for intet, og Præsterne overholdt dem kun meget lunkent. Han vilde derfor ingen fremsætte, men kun drive paa Overholdelsen af den kgl. Ordinans og Guds Ord, derefter bør enhver indrette sit Liv og sin Adfærd, at han ikke skal give Modstanderne Anledning til Klage og Bagvadskelse.

Sager.

Velb. Arild Hvitfeld anklagede en Præst i Odsherred, Hr. Hans Pedersen i Vig, fordi han i en verdslig Sag havde udstedt et skriftligt Vidnesbyrd, hvilket han paastod var sket til Skade for en anden. Præsten blev kjendt skyldig, og Sagen henstilledes til Kongens Vilje¹⁾.

Hr. Thomas i Marvede og Hr. Oluf i «Hyllede» førte Strid om en aarlig Afgift (pensio) som endelig blev tilkjendt Hr. Oluf.

Hr. Christen i Slingerup anklagede sin Kapellan for Ulydighed, Gjenstridighed og et uordentligt Liv, men Sagen blev udsat af Mangel paa Vidner.

Biskoppen bad om Hjælp for Hr. Oluf Simonsen i Roskilde; ligeledes for en Degn, hvis Bolig var brændt²⁾.

¹⁾ I en anden Opskrift: En Præst i Dragsholms Len er i Fare for et skriftligt Vidnesbyrd. En Bonde er syg, en anden gaar til ham og tager Præsten med sig, og spørger den syge til, om han vil give Minde til, at han maa fæste hans Gaard. Han siger ja. Dette Bevis giver Præsten den anden; saa farer han ud og fæster den syges Gaard. Den syge kommer op, vil selv have sin Gaard, og siger nej til Præstens Vidnesbyrd. Sagde jeg noget (siger han), da var det i min Sygdom og Ubesindighed. Derfor var Præsten i Fare.

²⁾ I en Opskrift: Er brændt for Hr. Thomas i Marvede nylig to Gange.

1603.

Biskoppen anstillede i sin Tale en smuk og opbyggelig Sammenligning mellem de forskellige Dele af Aarons ypperstepræstelige Klædning og de Dyder, hvormed en rettroende Ny-Testamentes Tjener bør være smykket.

Jordemødrene skulle paamindes, at de med stor Vindskibelighed forfare Barnefaderen, naar de ere hos enlige Kvinder, og det bestaa hos Sognepræsten. Daaben maa man ikke nægte Slegfredbørn; men Faderen skal udlægges.

Kalk og Disk maa ingen haandtere, uden Degnen det at frembære, og Præsten at bruge.

Breve om Kongens, Lensmandens, Bispens og Provstens Vilje skulle Degnene under Straf ufortøvet lade fremkomme. Degnene skulle vise deres Sognepræster den skyldige Lydighed i alle tilladte og hæderlige Sager.

Naar en uskyldig Person forlades af sin lovlige Ægtefælle enten af Letsindighed eller paa Grund af en aabenbar Forbrydelse, maa Præsterne ikke tilstede vedkommende at indgaa andet Ægteskab, med mindre Sagen først er bleven undersøgt i Kapitlet, og den Person, der vil gifte sig, har en skriftlig Kjendelse fra samme at fremvise.

Da Præsterne ved Kgl. Maj.s Artikler tilholdes at udstede Vidnesbyrd for dem, som føre Ægteskabsprocesser for Kapitlet, nemlig angaaende deres Liv, Uskyldighed og sædelige Forhold, saa skulle de affatte saadanne klart, tydeligt og kort, uden at indhulle Meningen i vidtløftige og mørke Ord.

Pastoribus serio injunctum, ut in concionibus prudenter et circumspecte verba faciant, caveant horridas et crassas similitudines; et phrasibus honestis, elegantibus et rebus consonantibus et loco huic sancto convenientibus omni cum modestia utantur¹⁾.

Ingen gjøre Kalent til Overmaade: Kalent i Allerslöv.

¹⁾ Eller: Sit sermo sale conditus. Quidam pastor dixit: Mimmerdug falder saa snart paa en Kolort som paa en Rose.

Sager.

Mellem Hr. Augustinus Sand, tydsk Præst i Helsingør, og en af Byens Indvaanere, en Soldat, hvem han havde nægtet Adgang til Nadveren, fordi han beskyldtes for Hor; men da Soldaten ikke havde rensset sig for den Brøde, hvorfor han sigtedes, og det ikke fremgik af Sagen, at Præsten havde nægtet ham Adgang til Skriftemaalet, blev Præsten erklæret for sagesløs.

Mellem M. Morten i Hyllinge¹⁾ og hans ulydige og gjenstridige Degn, Peder; Sagen jævnedes, da Degnen lovede Bedring og afbad sin Brøde.

Mellem Hr. Mikkell i Græse og Degnen i Nabosognet, som havde anklaget Præsten, fordi han to Gange skulde have nægtet hans Moder Adgang til Nadveren; da Degnen imidlertid ikke kunde bevise sin Klage, blev der sat ham en Termin til at føre Bevis for Klagens Rigtighed.

1604.

Bispen talede først over Jak. 5, 7: »Værer taalmodige, Brødre, indtil Herrens Tilkommelse; se Bonden forventer Jordens dyrebare Frugt, han bier taalmodig efter den, indtil den faar tidlig og sildig Regn».

Præsterne og deres Hustruer skulle undgaa al Overdaadighed i deres Klædedragt²⁾.

De Helgendage, som ere foreskrevne i Ordinansen, skulle helligholdes med offentlig Prædiken.

Præsterne skulle leve skikkelig og ikke udsætte sig for at blive indstevnede for den verdslige Øvrighed.

Præsterne skulle lade sig nøje med deres sædvanlige Indkomster og ikke af Gjerrighed besvære Kongen (med Ansøgninger om Tillæg i deres Løn³⁾).

¹⁾ I Opskrifterne: Jullinge eller Fuglede.

²⁾ Eller: Conqueruntur nobilistæ de sumptibus pastorum et uxorum eorum, de abusu holoserico et bombicino (Trip).

³⁾ Eller: Quidam pastores conquesti sunt, se defectum pati in sustentatione victus, inde ad iram rex commotus est.

Præsterne skulle ikke sende deres Sønner til jesuitiske Skoler eller Akademier; Bispen tilføjede en alvorlig og indtrængende Formaning om at vogte sig for Jesuiternes Lærdomme ¹⁾.

Præsterne skulle være flittige i at katekisere og i at overhøre Nadvergjæsterne, saavel de gamle som de unge. De yngre skulle de undervise, de gamle og vankundige skulle de straffe, paaminde og formane til Flid, men de maa dog ikke aldeles bortvise dem.

Ved de høje Fester skulle Præsterne ligesaavel prædike, undervise og holde den øvrige Gudstjeneste paa anden og tredie Helligdag som paa første.

1 Daler skal gjælde 4 Mk. 2 Sk. Hvem som vil yde 4 Mk. for 1 Daler, han skal give 2 Sk. dertil; men yder nogen 1 Daler, han skal intet give til.

1605.

Biskoppen holdt en Tale over Matth. 10: »Se jeg sender eder som Faar iblandt Ulve«, og formanede Præsterne til at forbinde Dueenfold med Slangekløgt.

Provsten skal ingen forvise eller forskrive til Bispen, førend han har dømt i det, ham forekommer.

Naar en Bonde drager fra et Sogn til et andet, maa Præsten ikke paa Grund af private Stridigheder nægte ham et hæderligt Vidnesbyrd om hans Levned og Forhold, heller ikke maa han uden skjellig Grund gjøre Forbud hos andre Præster, at de ikke maa tage vedkommende til Alters ²⁾.

Spaamænd og Spaakvinder (Arioli et Pythonissæ) skulle strengelig og haardelig vises tilrette (objurgentur) og overgives til den verdslige Øvrighed ³⁾.

¹⁾ Eller: Caveant nobiles et pastores a Jesuitis, ne eos admittant ad pueros informandos, propter periculum, ne mala et pestifera semina ipsi instillent.

²⁾ Eller: Nykomne Folk skal have Præstens Skrivelse fra den Præst de frakommer, før de tilstedes. Necessitas frangit legem.

³⁾ Eller: Seinekoner skulle straffes.

Tjenestefolk, som den 1 Maj løbe omkring, og som ved deres Sammenkomster, før Gudstjenesten er ude, vanhellige Søndagen, skulle holdes i Ave.

Fredløse Mænd maa ikke stedes til den hellige Nød-vere uden i den yderste Nød. Mandhelleløse Mænd maa ikke fraholdes.

Den, som før er beligget, skal ikke troes, om hun skylder nogen Mandsperson, men skyde en hvid Kjep efter hende, og hun forlige sig med sit Herskab og skrifte aabenbare. Om beliggede Kvinders Børn skal forhøres ved Daaben, ved Jordemoder og Gudmoder og Dannekvinder, som hos vare, da Barnet fødtes, hvem hun udlægger til Barnefader, og det staa for fulde.

Degnene skulle entengive den formildede Taxt og Pens ud til Skolerne eller hver tredie Pending. Derpaa er et aabent kongeligt Pergamentsbrev.

Sager.

Eske Bilde anklagede Degnen i Kjeldby [eller: Kundby] for uordentligt Levned og Forsømmelighed i sin Tjeneste, Drukkenskab, Slagsmaal osv.; men da der manglede Bevis, blev Sagen udsat.

Hans Kjøge skal føres ind for Øvrigheden for Bulder i Kirken.

Biskoppen bad om Hjælp for Hr. Peder Mand, Sognepræst i Jersie, hvis Præstegaard var brændt.

Corollarium addidit (Episcopus): Sedulo serioque respiciendum nobis ad Deum, Ecclesiam et nos ipsos.

1606.

Bispen holdt en meget smuk Tale angaaende Kirkeskikke, Kirker, Altere, Billeder, Fester, Faste, Klokker, Kirkegaarde, Orgeler, Lys, Exorcisme og Korsbetegnelse.

Man maa ikke tage altfor haardt paa dem, der staa aabenbar Skrifte.

Man skal nøje vogte sig for Pater Laurentius's Skrift samt for hele den jesuitiske Lære.

Præsterne skulle omhyggelig vogte sig for al Letfærdighed i Klædedragt, ligesom ogsaa i Levned og Sæder¹⁾.

Kalentegilderne skulle holdes ædruelig og sømmelig. En fuld Degnedreng (o: Karl) slog Degnen ihjel paa Hjemvejen fra Kalent.

Provsterne skulle ved Præstevalg omgaas klogelig med Sognefolkene; og de adelige, som bo i Sognet, maa ikke udelukkes fra Valget.

Messen skal holdes helt med alle Ceremonier.

De Degne, som sendes fra Skolerne, skulle med al Flid varetage deres Gjerning.

Det maa ikke tilstedes Degne at prædike.

Sager.

Peder Degn i Krummerup blev indklaget for Gjæld, obligatione evasit.

Hr. Hans i Stiftsbjergby, som var indstevnet af Johan Regnoldsens Arvinger fra Kjøbenhavn angaaende Gjæld, fremlagde en udateret Seddel, hvormed han vilde bevise, at Gjælden var betalt. Men da Parterne ikke kunne blive enige, blev Sagen henvist til den verdslige Ret.

Bispen bad om Hjælp for Hr. Erik [? Erland] i Tostrup, hvis Præstegaard havde lidt Skade ved Ildebrand.

1607.

Biskoppen holdt først en Tale over Joh. 4: »Opløfter eders Øjne og ser Markerne, som allerede ere hvide til Høsten«, hvori han sindrig oplyste den himmelske Sæd og Høst ved Sammenligning med den jordiske Agerdyrkning.

Præsterne skulle oplyse deres Tilhørere med Hensyn til Exorcismen, at de maa forstaa, at Børnene ikke ere legemlig men aandelig besatte, og at vi ved Ordet og Aanden skulle staa Satan imod og tilintetgjøre hans Rige. Ingen maa paa egen Haand tiltage sig at gjøre nogen For-

¹⁾ Eller: Prohibetur superfluitas in vestitu, høje Hatte, store Rue, fløjels Trip.

andring i hin Skik, førend det bliver paabudt ved kongelig Befaling.

Børn, som ere fødte udenfor Ægteskab, skulle døbes, efterat hele Gudstjenesten er endt.

Ny Præster skulle se til i Mindelighed at komme til Rette med deres Formænds Enker og ikke være for haarde imod dem¹⁾.

Naar en Præst kommer til et Embede, skal han med Flid forlange alle Privilegier, Kongebreve, Foundationer og lignende Brevskaber udleverede af Formandens Enke eller Arvinger, at ikke Personen eller Kaldet skal lide noget Tab.

Provsterne skulle handle forsynlig ved Præstevalg, at ikke Adelsmænd »propter scorta et pedissequas« skulle paanøde den arme Kirke deres Kreaturer (alumnos) eller andre saadanne. Thi dette er ikke at gaa ind gennem Døren til Faarestien men gennem Vinduet.

Det maa ingenlunde tilstedes Præster, der attraa at blive valgte, at indgaa Overenskomster med Enken eller Sognefolkene, og intet maa bestemmes, der kan være til Skade for den Præst, som udvælges, eller til Tab for hans Eftermænd.

Naar en Præst vil rejse ud af Herredet, skal han have Provstens Tilladelse, rejser han udenfor Stiftet, skal han have Tilladelsen hos Bispem. Anledning til denne Bestemmelse var Mester Kort, som uden Bispens eller Provstens Tilladelse var rejst til Tydskland og druknede paa Tilbagerejsen²⁾.

Parochiani odio plusquam Vatiniano se prosequentes, nullamque admittentes admonitionem, publice, non tamen nominatim, carpendi; sed si omnem admonitionem spreverint, post tertiam admonitionem excommunicandi.

¹⁾ Eller: Sacerdotes vocati ad functionem non affligant miseras mulieres maritis orbatus et a domibus exclusas et redditibus privatas, sed mitius cum eis agant, respicientes, quid suis fieri potuerit.

²⁾ M. Kort Qvist, Slotspræst paa Frederiksborg (jfr. mit Skrift, A. Chr. Arrebo Levnet og Skrifter. I, 53).

Quidam mero odio abstinent a sacris, illi admonendi sunt privatim: deinde publice arguantur non nominatim. Interim videatur, an justa sit causa odii.

Præstesønner, som have Vidnesbyrd om Lærdom og og ustraffelig Vandel, skulle ingenlunde ved den kongelige Befaling udelukkes fra at succedere deres Fædre, men de skulle efter Ordinansen ordentlig kaldes ligesom alle andre, og ikke mene, at de have Arveret paa Fædrenes Kald¹⁾.

Præsterne skulle vogte sig for Strid med deres Sognefolk angaaende deres Embedsindtægter.

Nemo admittatur ad communionem, nisi noverit ad quæsitâ et interrogata respondere. Non confessus ad altaris sacramentum accedens, repellendus et ad publicam deprecationem adigendus.

Ingen fredløs maa stedes ad communionem, nisi in agone.

Mulieres [pastorum defunctorum] nullum jus permanendi in curiis habent, nisi juxta Ordinationem.

Kalentgilder skulle holdes ædruelig og sømmelig efter Palladii Forskrift. Der maa under Bøde ikke sættes mere end fire Rætter for Præsterne, og der maa ikke kjøbes Specerier. Kudskene skulle have to Retter med dansk Øl til, at de ikke skulle være mindre skikkede til Hjemrejsen og brække Arme og Ben paa Vejen.

Præsterne skulle selv passe paa Privilegier og Kongebreve og ikke give deres Hustruer dem i Gjemme²⁾.

¹⁾ Eller: «Nemo pastorum Regem nostrum clementissimum suspectum habeat propter legem datam de pueris sacerdotum, quos non vult ipsius Majestas abigere vel spernere, sed vult (si idonei sint et bene studuerint), ut eligantur et legitime vocentur ab Ecclesia. Lex lata erat propter ignavos et imperitos, otio indulgentes, et frenum lasciviæ laxantes, ad nihil valentes, statuentes se patrum comministros vel successores fore, et ideo signiores fuerunt in studiis».

²⁾ Eller: «Pastores fideliter servant literas de bonis mensalibus, ut commode posteris tradi possunt, ne ab invidis mulieribus vel pastorum hæredibus auferantur vel perdantur». Det er vel det samme Monitum, som allerede er anført foran, S. 57.

Sager.

En Bonde i Ramløse, boendes i Præstens Annexgaard, klagede over Degnen, at han vilde have Tiende af den Gaard, han boede paa, som var en Præstestavn. Der blev kjendt for Ret, at Præsternes Annexgaarde ere fri for alle Afgifter.

M. Klavs (Lyskander) i Herfølge gav tilkjende, at Hr. Niels udi Valløby havde beklaget for ham, at der gik en op til Alteret og vilde annamme Sakramentet, som ikke tilforn var skriftet. Præsten bad ham gaa tilbage igjen, til han blev skriftet. Han bør med Rette straffes af den verdslige Øvrighed.

Enken i Jungshoved Præstegaard beklagede sig, at Hr. Stanislaus ikke vilde give hende den udlovede Genant, fordi hans Gaard var afbrændt. Han blev tilkjendt, at skulle give hende den. — Bispen intercederede for bemeldte Hr. Stanislaus, at Præsterne vilde hjælpe ham til Brandstød.

1608.

Skete dette Aar ingen Landemode, uden det Convent, som holdtes i Roskilde samme Aar strax efter Paaske for den unge Herres Christian V's Udvælgelse.

1609.

Præfuit Synodo D. Episcopus, propter infirmitatem curru vectus ad domum Conventus, sed re infecta discessit.

Dog var samme Gang indstevnet M. Frands i Heddinge¹⁾ for sin store Forsømmelse i sit Embede, idet han tog fremmede Personer og tilstødte dem at gaa paa sin Prædikestol et halvt Aar i Rad uden nogen tvingende Nødvendighed.

¹⁾ I Afskr. synes at staa Beddinge, men det maa sikkert være Store-Hedding, hvor M. Frands Jonsen dengang var Præst, hvis Opførsel, medens han tidligere var Rektor ved Kjøbenhavns Skole, ogsaa havde givet Anledning til grundede Klager.

Blev og samme Tid intercederet for Hr. Peder i Ljunge ved Sorø, Hr. Søren i Kyndby, Hr. Jakob i Brøndby og Hr. Anders i Finderup, som havde lidt Skade ved Ildebrand: at de maatte hjælpes.

1610.

Intet Landemode blev holdt paa Grund af Bispens Svaghed. Dog vare Provsterne forsamlede i Kjøbenhavn for at stadfæste Prinds Christian V's Valg.

Da Biskoppen ikke kunde holde Landemode, udgav han et lille Skrift, som indeholder tvende Stykker, først efterfølgende smukke og mærkelige gamle pastorale Formaning, om hvilken han i Indledningen bemærker, at den er «*incerti anthoris admodum vetusti rithmice descripta admonitio, et ex antiquissimo codice huc translata*». Det andet Stykke er et Optryk af et versificeret latinsk Hyrdebrev af Johannes Matthesius Rochlicensis, tidligere trykt i Vittenberg 1577.

Antiqua admonitio ποιμενική.

Viri venerabiles, sacerdotes Dei,
Præcones altissimi, lucerna diei,
Charitatis radiis fulgentes ac spei,
Auribus percipite verba oris mei.

Vos in sanctuario Deo deservitis,
Vos vocavit palmites Christus vera vitis,
Cavete, ne steriles aut inanes sitis,
Si cum vero stipite vivere velitis.

Vos estis catholicæ legis protectores,
Muri domus Israel, morum correctores,
Sol terræ, lux hominum, ovium pastores,
Judices Ecclesiæ, gentium doctores.

Si cadit protectio legis, lex labetur,
Si sal evanuerit, in quo salietur?
Nisi lux appareat, via nescietur,
Si pastor non vigilet, ovile frangetur.

Vos cæpistis vineam Dei procurare,
Quam doctrinæ rivulis debetis rigare,
Spinas atque tribulos procul extirpare,
Vt radices fidei possint germinare.

Vos estis in area boves triturantes,
Prudenter a palea grana separantes.
Vos habent pro speculo legem ignorantes
Laici, qui fragiles sunt et inconstantes.

Si quid vident Laici vobis displicere,
Dicunt procul dubio, sibi non licere,
Quicquid vos in opere vident adimplere,
Credunt esse licitum et culpa carere.

Quum pastores ovium sitis constituti,
Non estote desides sicut canes muti,
Vobis non deficient latratus acuti,
Lupus rapax invidet ovium saluti.

Grege fidelis triplici cibo sustinetur,
Corpore Dominico, quo salus augetur,
Sermonis compendio, quod discrete detur,
Mundano cibario ne periclitetur.

Omnibus tenemini vestris prædicare.
Sed quid? quibus? qualiter? ubi? quando? quare?
Debetis sollicitè præconsiderare,
Ne quis dicat in officio vos errare.

Spectat ad officium vestræ dignitatis,
Gratiæ petentibus dona date gratis:
Sed si unquam fidei munera vendatis,
Incursuros Giezi lepram vos sciatis.

Gratis eucharistiam plebi ministrare,
Gratis confitemini, gratis baptizate,
Secundum Apostolum cunctis gratis date,
Solum id quod fuerit vestrum conservate.

Vestra conversatio sit religiosa,
Munda conscientia, vita virtuosa,
Regularis habitus, mens gratiosa,
Nulla vos coinquinet labes criminosa.

Nullus fastus deprimat signum vestræ vestis,
Gravis intuitu habitus sit testis.
Nihil vos illaqueet curis inhonestis,
Quibus claves traditæ regni sunt cœlestis.

Estote breviloqui, ne vos ad reatum
Protrahat loquacitas, nutrix vanitatum.

Verbum, quod opponitis, sit abbreviatum,
Nam in multiloquio non deest peccatum.

Este lingua providi, sobrii, prudentes,
Justi, casti, simplices, pij, patientes,
Hospitales, humiles, subditos docentes,
Consolantes miseros, pravos corrigentes.

Vtinam sic gerere curam pastorem
Velitis, et vitam ducere spiritualem,
Vt, cum exueritis clamydem carnalem,
Induat vos Dominus stolam æternalem.

Finis.

1611.

Den øverste Provst forestod Landemodet paa Bispens Vegne og holdt en Tale over 1 Tim. 6, 11. Han intercederede ogsaa for Hr. Oluf i Hasle, Hr. Peder i Jyllinge og Hr. Jørgen i Tjæreby, hvis Indbo var gaaet op i Luer.

1612.

Bispen var tilstede, men paa Grund af sin Svaghed lod han sin Tale oplæse af sin Famulus Søren.

1613.

Den øverste Provst indtog Bispens Plads og holdt en Tale over 1 Tim. 4, 12.

1614.

Den 24de Juni, S. Hans Dag, henved Kl. 5 om Eftermiddagen, døde Sjælands Biskop, D. Peder Jensen Vinstrup. Han blev begravet den 29de samme Maaned. Paa Grund af hans Død blev intet Landemode holdt.
